

3.3.2022

Sivistysvaliokunta
SiV@eduskunta.fi

Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022

Ammattiosaamisen kehittämissyhdistys AMKE tarkastelee lausunnossaan lapsiasiavaltuutetun kertomusta eduskunnalle erityisesti ammatillisen koulutuksen näkökulmasta. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista noin 20 prosenttia on alle 18-vuotiaita lapsia.

AMKE kannattaa lapsiasiavaltuutetun esitystä, että lapsen edun ensisijaisuus tulee tulevaisuudessa säilyttää perustuslain perusoikeussäännöksiin. AMKE korostaa, että kokonaisvaltaisella lapsen edun huomioivalla päätöksenteolla olisi todennäköisesti pitkällä aikavälillä myönteisiä vaikutuksia myös ammatilliseen koulutukseen. Ammatillinen koulutus ei voi korjata puutteita, joihin olisi pitänyt puuttua jo varhaisemmissa vaiheissa.

Koulutuspolitiikan reformit ja resurssit 2017–2021

AMKE kiittää, että lapsiasiavaltuutetun kertomuksessa on arvioitu koulutuspolitiikan muutosten ja koulutukseen suunnattujen resurssien vaikutuksia lasten mahdollisuuksiin ja hyvinvointiin.

AMKE pitää kannatettavana lapsiasiavaltuutetun esitystä, että Suomen koulutuspolitiikan tietopohja ja resurssit tulee jatkossa turvata yli hallituskausien sitoutumalla muiden Pohjoismaiden rahoitusta vastaavaan ja selkeästi määriteltyyn rahoitustasoon. On tärkeää ymmärtää, että ammatillinen koulutus on koko työikäisen väestön kattava kokonaisuus. Ammatillisen koulutuksen laajat tehtävät sisältävät nuorten ammatillisen perusosaamisen lisäksi työelämässä jo olevien sekä työttömien osaamisen kehittämisen, yrittäjyyden tukemisen ja työelämän kehittämisen. Tämän vuoksi resurssit ja kehittäminen tulee suunnata koko ammatillisen koulutuksen kohderyhmään.

Raportissa todetaan, että viime vuosina isoimman myllerryksen kohteena on ollut ammatillinen koulutus. AMKE korostaa, että vuonna 2018 voimaan tulleen ammatillisen koulutuksen uudistuksen tavoitteet olivat oikeansuuntaiset. Toimeenpanoa ovat kuitenkin varjostaneet vuosina 2013–2018 toteutetut yli 300 miljoonan euron rahoitusleikkaukset. Rahoituksen supistuminen johti 15 prosentin henkilöstövähennyksiin oppilaitoksissa. Samaan aikaan opiskelijamäärät kasvoivat 16 prosenttia.

Rahoitustilanne on parantunut nykyisellä hallituskaudella, mutta määräaikainen rahoitus ja oppivelvollisuuden kustannukset aiheuttavat epävarmuutta. Määräaikainen tulevaisuusinvestointi on mahdollistanut uusien opettajien ja ohjaajien palkkaamisen sekä nykyisen opetushenkilöstön resurssien palauttamista. AMKE painottaa, että tulevaisuusinvestointia koskevassa päätöksenteossa tarvitaan lapsiasiavaltuutetun esittämää yli hallituskausien ulottuvaa ajattelua. On erittäin tärkeää sisällyttää määräajan jälkeen tulevaisuusinvestointien rahoitusosuus budjettikehykseen. Määräaikaisen rahoituksen loppuminen johtaisi todennäköisesti irtisanomisiin vuonna 2023.

Oppivelvollisuus uudistuksen tavoite, että jokainen perusopetuksen päättävä nuori suorittaa vähintään toisen asteen tutkinnon, on laajasti jaettu. Voimme arvioida kuitenkin vasta myöhemmin sitä, miten tehokas keino oppivelvollisuuden laajentaminen oli lasten koulutustason nostamisen edistämiseksi. AMKE korostaa, että uudistukselle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että hallitus korvaa lupauksensa mukaisesti oppivelvollisuuden kustannukset täysimääräisesti koulutuksen järjestäjille.

Oppivelvollisuuslain ensimmäistä korjaussarjaa ryhdyttiin valmistelemaan jo samana syksynä, kun uudistus astui voimaan. Tämä kertoo uudistuksen kiireisestä valmisteluajataulusta. Koronapandemian alkuvaiheessa maaliskuussa 2020 oppivelvollisuuden laajentamisen seurantaryhmä vaati, että valmisteluun otettaisiin lisää aikaa laadukkaan toimeenpanon varmistamiseksi.

AMKE yhtyy lapsiasiavaltuutetun kertomuksessa esitettyihin kiitoksiin koskien oppivelvollisuus uudistuksen kattavaa jälkiarviointisuunnitelmaa. On tärkeää, että merkittävien uudistusten vaikutuksia seurataan ja arvioidaan monipuolisesti.

Koulutuspolitiikan reformit ja resurssit -osion johtopäätöksissä todetaan, että lasten asemaan ja oikeuksiin tulisi puuttua harkiten ja mahdollisimman luotettavan tiedon pohjalta. AMKE kantaa huolta meneillään olevasta kehityssuunnasta, jossa koulutuspoliittisten uudistusten valmistelu leimaa kiire. Taustalla oleva tietopohja näyttää heikkona ja koulutuksen järjestäjille sekä opetushenkilöstölle ei anneta tarvittavaa työrauhaa uudistusten toimeenpanoon. Viime kädessä tästä kärsivät opiskelijat.

Lapsen oikeuksien erityiskysymyksiä 2017–2021

AMKE yhtyy lapsiasiavaltuutetun kertomuksessa esitettyyn näkemykseen, että lapsen oikeudet eivät kaikin osin toteutuneet Suomessa koronapandemian aikana.

AMKE toteutti ammatillisen koulutuksen järjestäjille neljä seurantakyselyä koronapandemian vaikutuksista ammatillisen koulutuksen järjestämiseen aikavälillä huhtikuu 2020 - huhtikuu 2021. Tulosten mukaan ammatillisen koulutuksen sopeutuminen poikkeustilanteeseen on toteutunut olosuhteisiin nähden hyvin.

Koronatilanne on vaikeuttanut merkittävästi työpaikalla oppimisen mahdollisuuksia. Kipeimmin vaikutukset ovat kohdistuneet matkailu- ja ravintola-alan opiskelijoihin, jossa oppi- ja koulutus sopimuksia on jouduttu keskeyttämään hallituksen yrityksille asettamien koronarajoitusten vuoksi. Suurin osa opiskelijoista on pystynyt kuitenkin jatkamaan opintojaan muilla tavoin.

Koronaepidemian takia ammatillisen koulutuksen lakiin tehtiin väliaikainen muutos, joka mahdollistaa näyttöjen toteuttamisen myös oppilaitoksen ympäristöissä. Päätös oli tärkeä ammattiin opiskelevien opintojen etenemisen varmistamisen kannalta. AMKEN seurantakyselyjen mukaan yli puolet koulutuksen järjestäjistä on hyödyntänyt tätä mahdollisuutta.

Koronan vaikutukset näkyvät pudotuksena ammatillisista oppilaitoksista valmistuneiden määrässä. Vuonna 2020 valmistuneita oli 65 000, kun vuonna 2019 valmistuneiden määrä oli 71 500. Osalla opiskelijoista valmistuminen on viivästynyt, osalla taas opinnot ovat keskeytyneet koronapandemian takia.

Ammatillisessa koulutuksessa on keskimääräistä enemmän opiskelijoita, jotka tarvitsevat opintoihinsa tukea koronapandemian aiheuttaman oppimisvajeen paikkaamiseksi. Erityisen vaikeassa asemassa etäopetuksessa ovat vieraskieliset sekä erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat. Tarve erilaisille tukitoimille jatkuu vielä pitkään.

AMKE on esittänyt toistuvasti pandemian aikana, että ammatillisen koulutuksen järjestäjille tulisi mahdollistaa tiloissaan maskipakko opiskelijoille koronan leviämisen hillitsemiseksi. Näin voitaisiin paremmin varmistaa terveysturvallinen oppimisympäristö myös riskiryhmiin kuuluville opiskelijoille. Nuorten maskien käyttö on ollut hyvin vaihtelevaa, kun se on perustunut opiskelijoiden omaan harkintaan.

AMKE kannattaa lapsiasiavaltuutetun ehdotusta lastensuojelulain kokonaisuudistuksen käynnistämisestä.

AMKE yhtyy lapsiasiavaltuutetun kertomuksessa esiin tuotuun huoleen lasten ja nuorten mielenterveyden häiriöiden kasvusta. Keväällä 2021 tehdyn Kouluterveyskyselyn mukaan nuoret kertoivat enemmän yksinäisyyden tunteesta kuin edellisessä, vuoden 2019 kyselyssä. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden ahdistuneisuus on noussut jopa 50 prosenttia korona-aikana.

AMKE on lapsiasiavaltuutetun kertomuksen kanssa samaa mieltä siitä, että lasten ja nuorten psyykinen terveys vaatii kiireellisiä toimenpiteitä etenkin peruspalveluissa. Tällä hetkellä palveluihin pääsy on erittäin vaikeaa. AMKE on huolissaan siitä, että opiskelijahuollon palveluiden järjestämisvastuun siirto sote-uudistuksen myötä hyvinvointialueille ohjaa opiskelijapalveluiden kehitystä entistä kauemmaksi oppilaitoksen yhteisöllisyydestä ja pedagogisista ratkaisuista sekä eri palveluiden integraatiosta oppilaitoskontekstissa.

Juuri kun pandemiaan liittyviä rajoituksia on purettu ja Suomi on siirtymässä kohti normaalitilaa, olemme Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyksen seurauksena keskellä uutta kriisiä. Tilanne herättää pelkoa ja ahdistusta. Nuoret ja myös lapset näkevät sotakuvia sosiaalisessa mediassa ja televisiossa. AMKE painottaa, että toimien pohtiminen lasten ja nuorten turvallisuudentunteen vahvistamiseksi on nyt erityisen tärkeää.

Ukrainasta tulevien pakolaisten määrä tulee olemaan suuri. Merkittävä osa heistä on lapsia. Lapset tulevat tarvitsemaan tukea, mahdollisuuden koulutukseen sekä turvallisen elinympäristön.

Kansallisen lainsäädännön kehitys 2018–2021 YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen täytäntöönpanon näkökulmasta

Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista vain noin viidennes on alle 18-vuotiaita, jolloin ammatillisen koulutuksen uudistusten ja työarvio-uudistusten vaikutusten arvioinnin lähtökohdانا on pääsääntöisesti vaikutukset koko työikäisen väestön näkökulmasta. AMKE pitää kuitenkin lapsivaikutusten arviointia tarpeellisena sellaisissa merkittävässä ammatillista koulutusta koskevissa uudistuksissa, joissa kohderyhmänä ovat oppivelvollisuusikäiset nuoret.

Ammattiosaamisen kehittämissyhdystys AMKE ry

Veli-Matti Lamppu
toimitusjohtaja

Satu Ågren
johtava asiantuntija

Lisätiedot: johtava asiantuntija, Satu Ågren, 040 772 3234, satu.agren@amke.fi